

ACADEMIA ROMÂNĂ
RUMÄNISCHE AKADEMIE

INSTITUTUL DE CERCETĂRI SOCIO-UMANE SIBIU
FORSCHUNGSINSTITUT FÜR GEISTESWISSENSCHAFTEN
HERMANNSTADT

FORSCHUNGEN ZUR VOLKS- UND LANDESKUNDE

Band 49
2006

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

**QUELLEN ZUR HERKUNFTSFORSCHUNG
DER SIEBENBÜRGER SACHSEN***

THOMAS NÄGLER

În cadrul procesului cuprinzător de colonizare germană în răsăritul Europei, se reia discuția cu privire la originea teritorială a sașilor. Este vorba, în primul rând, de izvoare scrise, puține la număr, apoi de izvoare arheologice și ale culturii materiale. Fără a enunța în întregime istoricul cercetării originii sașilor, se mai amintesc și concluziile lingviștilor, etnografilor și istoricilor de artă. În studiu se arată că majoritatea sașilor erau originari din România, o parte dintre ei venind, însă, și din Țările de Jos (Belgia), fiind flamanzi și valoni. Se apreciază că ar fi posibilă descoperirea unor noi izvoare arheologice, ce vor trebui integrate istoriei colonizării germane în Transilvania.

* Die Mitteilung wurde am 23. September 1998 in Leutschau (Levoča/Slowakei) auf der Tagung „Von der Zips bis Siebenbürgen. Migration und Stadtentwicklung im 11.–15. Jh.“, auf Einladung der Südostdeutschen Historischen Kommission, vorgetragen.

DAS FRÜHMITTELALTERLICHE GRÄBERFELD IN BROOS/ORĂȘTIE – BÖHMERBERG/DEALUL PEMILOR, FUNDSTELLE X2/2001–2004 (3. TEIL)*

IOAN MARIAN ȚIPLIC, ZENO-KARL PINTER

Cercetările arheologice de la Orăștie – Dealul Pemilor X2 din perioada anilor 2001–2004 au pus în evidență existența unei necropole cu peste 50 de morminte, atât cu inventar bogat în piese de armament și podoabă, cât și cu un inventar extrem de sărăcăcios, toate având un numitor comun, lipsa monedei depusă ca obol funerar. Acest fapt contribuie la datarea menționată mai jos și fac din această necropolă una foarte importantă pentru înțelegerea istoriei secolului al X-lea în bazinul Mureșului mijlociu. Din cercetările desfășurate până în prezent, putem spune că avem de-a face cu o necropolă în cadrul căreia mormintele sunt organizate în șiruri paralele, lucru caracteristic necropolelor medievale timpurii din prima fază a orizontului Bjelo Brdo. Materialele descoperite în acest punct pot fi încadrate fără dificultate în perioada timpurie a Evului Mediu transilvănean (prima jumătate a secolului al X-lea și până la începutul secolului al XI-lea), în acest sens existând corespondențe tipologice în mai multe puncte cercetate în spațiul intracarpatic. Mormintele de la est de Tisa și din Banat aparțin unor luptători din a doua generație care au luat contact cu populația locală din aceste zone și cu cultura materială a acesteia¹. Inventarul mormintelor din necropolele menționate mai sus caracterizează populația ungară aflată la a doua generație în spațiul panonic; absența săbiilor, coroborată cu tipul evoluat de scărițe, cu talpa arcuită spre interior, sunt elemente care pledează pentru datarea în a doua jumătate a secolului al X-lea.

---

* Die ersten beiden Teile wurden veröffentlicht in: Z. K. PINTER, S. A. LUCA: *Necropola medieval-timpurie de la Orăștie-Dealul Pemilor. Punctul X2 / 1992–93*, in *Corviniana*, I, 1995, S. 17–44; Z. K. PINTER, I. M. ȚIPLIC, A. DRAGOTĂ: *Das frühmittelalterliche Gräberfeld im Brooser Gebiet „Böhmerberg“ / Dealul Pemilor, Ausgrabungsstelle X2 (2. Teil)*, in: *Forschungen zur Volks- und Landeskunde*, Band 44–45 / 2001–2002 (2003), S. 115–129 (fortan: *Forschungen*, Bd. 44–45). Unser Anliegen ist es, mittels des vorliegenden Beitrags primäre Informationen betreffend das Gräberfeld im Brooser Gebiet Böhmerberg, Fundstelle X2 zu liefern.

¹ Lipsa monedelor vest-europene din mormintele de tip *hönfoglalas* din zona intracarpatică transilvăneană vine în sprijinul tezei după care primele grupuri de războinici unguri pătrund în această abia în primele decenii ale secolului al X-lea. Pe de altă parte ar putea fi și un argument că asupra Transilvaniei se exercită control militar și politic de către un grup ce nu a fost implicat în campaniile duse de unguri spre vest, grup ce ar putea fi al pecenegilor.

ZUNFTFAHNEN AUS AGNETHELN/AGNITA (KREIS HERMANNSTADT/SIBIU)

DORIN-IOAN RUS

Autorul prezintă pentru început unele date privind evoluția generală a steagurilor, după care descrie steagurile câtorva bresle din Agnita. Pe ele apar reprezentate simbolurile de breaslă (unelte sau produse specifice), în general după regulile heraldicii oficiale, sau simboluri religioase, precum sfântul patron sau scene reprezentative din viața acestuia. Scoaterea lor din biserică se făcea în mod festiv, cu prilejul sărbătorilor anuale ale breslei sau a procesiunilor comune, organizate într-un oraș de către aceste asociații meșteșugărești. Ele erau purtate în fața coloanei de către un reprezentant al breslei respective. Ca orice steag, el reprezenta onoarea și demnitatea instituției respective. Desfășurarea ritualurilor de scoatere a steagurilor avea loc într-un cadru organizat, la fel ca în cazul scoaterii și predării lăzii, cele două obiecte căpătând astfel valențe de sacralitate. La Agnita, principala zi de desfășurare a sărbătorilor comune de breaslă a fost prima miercuri de după „Lunea jurată“. Steagurile de breaslă prezentate sunt păstrate actualmente la muzeul din Agnita, precum și la biserica evanghelică din același oraș: 1. Steagul blănarilor din Agnita, 1745. 2. Steagul breslei cizmarilor Agnita, secolul al XVIII-lea. 3. Steagul blănarilor din Agnita, 1846. 4. Steagul asociației pantofarilor din Agnita, 1900. 5. Steagul breslei croitorilor din Agnita, 1850. 6. Steagul breslei dogarilor din Agnita, 1820. În partea a doua sunt analizate reprezentările figurative de pe aceste steaguri.

BILDUNGSBEMÜHUNGEN BEI IOAN LUPAȘ (1909–1918)*

WOLFGANG WÜNSCH

Prin intermediul acestui studiu, autorul, în baza a numeroase izvoare livrești și arhivistice, își propune să evidențieze strădaniile reputatului istoric, prof. dr. Ioan Lupaș, protopop la Săliște în intervalul 1909–1918, pentru ridicarea nivelului cultural și de instruire a credincioșilor din protopopiatul său. În acest demers, Ioan Lupaș este un demn urmaș al marelui mitropolit al Transilvaniei, Andrei Șaguna, și se află totodată în concordanță cu eforturile depuse de consistoriul arhiepiscopal, condus de mitropolitul Ioan Mețianu, ca și biserica să facă față procesului accelerat de modernizare de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX. O atenție deosebită este acordată unor acțiuni inițiate de Ioan Lupaș – mai întâi în calitate sa de administrator, iar apoi în cea de protopop – cum a fost lansarea unor chestionare privind starea credinței, intensificarea colaborării dintre preoți și învățători, atragerea elitelor intelectuale la viața religioasă și, nu în ultimul rând, bogata activitate de ridicare a nivelului cultural a poporului, prin varii mijloace (îmbunătățirea calitativă a activității conferințelor preoților și învățătorilor din protopopiatul său, vizite canonice, școli primare confesionale, biblioteci, campanii de eradicare a analfabetismului, colecția de scrieri „Biblioteca Șaguna“, conferințe de popularizare, după-amiezi culturale, organizații ale tineretului și ale femeilor din Săliște). Trebuie remarcată disponibilitatea de a urma exemplul organizațiilor culturale și bisericești ale sașilor transilvăneni.

* Die vorliegende Mitteilung wurde auf dem Reformationskolloquium der Evangelischen Akademie Siebenbürgen (EAS) am 31. Oktober 2005 in Kronstadt/Brașov verlesen.

ETHNISCHE IDENTITÄT, LEBENSLAUF UND POLITISCHE OPTIONEN

NADIA BADRUS

Studiul își propune să surprindă influența pe care a avut-o, în a doua treime a secolului XX, identitatea etnică asupra parcursului biografic și opțiunilor politice ale unor evrei din România. Pentru aceasta, s-a făcut apel la o serie de mărturii și analize de dată recentă, care abordează relația, oarecum specială, pe care aceștia au avut-o mai întâi față de ideologia comunistă și apoi față de regimul comunist, măcar în primii ani după instalarea lui. Este vorba de surse provenind direct de la martori și actori ai epocii, care pot oferi o perspectivă personală, subiectivă, ce scapă datelor seci, exclusiv documentare sau statistice. Chiar dacă incompletă, această trecere în revistă permite evidențierea faptului că relația specială pe care unii evrei din România au avut-o cu comunismul nu poate fi separată de contextul istoric din prima parte a perioadei analizate și, mai ales, din anii guvernării Antonescu. Indiferent în ce măsură își asumaseră până atunci identitatea evreiască, în acea perioadă ea a devenit, pentru toți, pretextul unor grave discriminări, resimțite dureros. Încercând să combată această situație, unii dintre ei au ales comunismul, ideologia care proclama abolirea diferențierilor de tratament pe criterii etnice. După cum s-a dovedit ulterior, această opțiune nu a reprezentat soluția, adică nu a făcut din ei membri de partid cu statut egal față de ceilalți (de pildă, față de etnicii români), iar identitatea evreiască a reprezentat, și în continuare, o sursă de inconveniente.

**DER RHYTHMUS EINER LANDSCHAFT.
ZU DEN TAGEBÜCHERN VON EDUARD MORRES**

BRIGITTE STEPHANI

Lucrând la o amplă monografie a pictorului brașovean Eduard Morres (1884–1980), autoarea, care s-a documentat în mai multe arhive, a cercetat, parțial, și cele 27 caiete-jurnal, aflate în arhiva familiei Morres, în care artistul, în mod conștiincios, a făcut o serie de însemnări cu referire la întâmplări din viața de familie, dar și gânduri și idei despre creația artistică proprie și despre avangarda europeană. Întâlnirile sale cu diverși artiști plastici din țară, din vestul Europei – Franța, Germania, Italia – dar și din Ungaria, sunt, de asemenea, consemnate și comentate în paginile jurnalului. Referindu-se la perioada 20.6.1910–20.5.1978, jurnalele reprezintă astăzi un fond documentar deosebit de valoros, oferindu-ne o serie de informații noi despre viața artistică brașoveană și cea internațională. Caietele sunt numerotate de la 1 la 29, iar cele purtând numerele 3 și 14 se pare că au dispărut. Autoarea propune o eventuală transcriere și publicare, deoarece, în situația actuală, cercetătorul întâmpină o serie de greutăți, datorită faptului că artistul a folosit alfabetul gotic.

**ERLÄUTERUNGEN ZUM 9. BAND (Q–R) DES
SIEBENBÜRGISCH-SÄCHSISCHEN WÖRTERBUCHS**

SIGRID HALDENWANG

Litera R din acest volum reprezintă o prelucrare a vechei litere R din volumul R-Salarist, elaborat din culegerile dialectale ale cercetătorului transilvănean Johann Roth. Volumul a fost publicat în anul 1931 și este cunoscut în istoria dicționarului graiurilor săsești sub numele „volumul 5 [ediție veche]”. Notele pe marginea volumului Q–R scot în evidență motivele pentru care litera R trebuia să fie din nou elaborată și prelucrată. În primul rând, acest volum trebuia să fie conceput după metoda științifică stabilită din anul 1960, ca și volumele anterioare ale dicționarului (G, H–I–J, K, L, M, N–P). În al doilea rând, materialul dialectal trebuia să fie îmbogățit cu atestări dialectale noi, culese începând cu anul 1958 până în prezent, la fel și cu atestări din limba documentelor, începând din secolul al XIII-lea până la mijlocul secolului al XIX, care au lipsit în vechiul volum; atestările au îmbogățit unele cuvinte cu expresii interesante, mai ales din viața juridică a sașilor. În ultimă instanță, revizuirea materialului lexical din vechiul volum a fost necesară pentru că, de multe ori, același cuvânt apare sub mai multe forme dialectale sub forma unui cuvânt-titlu, iar obligația lexicografului a fost de a uni toate aceste variante dialectale sub un singur cuvânt-titlu comun. Comunicarea încearcă să elucideze toate aceste probleme, fiind însoțită de exemplificări.

**BIEDERMEIERLICHE STADTANSICHTEN UND TRACHTENBILDER
ZUM WIRKEN DES KRONSTÄDTER ZEICHENLEHRERS
GEORG GOTTLIEB SCHNELL¹**

KONRAD KLEIN

Printre ilustrațiile cele mai răspândite, care conțin portul popular din Transilvania din sec. al XIX-lea, se numără și litografiile lui Georg Gottlieb Schnell, litografiate și editate de M. R. Toma, la Viena. Comunicarea de față conține, pe lângă date referitoare la persoana sa, o listă cu toate lucrările legate de numele lui. La capitolul imagini de tip vedută, este prezentată și o pictură în ulei cu cetatea Brașovului, prin 1840, nesemnată, care, după părerea autorului, poate fi atribuită lui Schnell.

---

¹ Herrn Alfred Prox zum Gedenken, der meine Arbeit stets mit Interesse und manch wertvollem Hinweis begleitete.

DIE ANFÄNGE DER LANDSCHAFTSMALEREI IN SIEBENBÜRGEN AM ENDE DES 18. UND ANFANG DES 19. JAHRHUNDERTS

IULIA MESEA

În pictura laică de șevalet din Transilvania, portretul a reprezentat genul dominant, cu o prezență relativ constantă de-a lungul vremii și oarecum conservator din punct de vedere stilistic. Gen mai nou, peisajul se afirmă cumva insinuant (deseori însoțind ca fundal portretul) și abia secolul al XIX-lea marchează efervescența lui ca gen, ajungând să se impună în sine, gen de sine stătător. Astfel, chiar dacă portretul își continuă evoluția firească, rămânând o opțiune frecventă a artiștilor și comanditarilor și nu putem vorbi neapărat de o predilecție din punct de vedere numeric a noului gen, peisajul, fără a avea o evoluție lină, clar ascendentă, este cel care marchează cel mai bine schimbările esențiale în evoluția fenomenului artistic din Transilvania. Reprezentările de tip peisagistic nu au fost absente cu totul nici până în ultimii ani ai secolului al XVIII-lea, fragmente de peisaj apărând chiar într-o serie de altare din secolele XV–XVI și în portrete, dar numai ca element secundar, fără intenția unei reprezentări reale și fără a constitui subiect de sine stătător. Cucerirea Transilvaniei de către Habsburgi și campania de revigorare a catolicismului, au adus pătrunderea spiritului artei central europene, a noilor forme stilistice. Deși pictura a fost influențată mult mai puțin decât arhitectura (de o influență reală putem vorbi doar în arta religioasă), barocul a însemnat racordarea artei locale la noile tendințe ale artei europene, proces ce se va adânci în secolul al XIX-lea. Peisajul va apare în perioada amintită doar sporadic, cu rol de fundal, până în ultimul deceniu al secolului al XVIII-lea. Johann Martin Stock, cel mai important portretist al Transilvaniei în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, a lucrat o serie de portrete în peisaj după moda austriacă ce-i urma pe francezi. La toate aceste lucrări fundalul este un peisaj real, importantă inovație în arta transilvăneană. Franz Neuhauser jr. (1763–1836), de origine vieneză, este artistul care a impus peisajul ca gen. Deși nu a avut o pregătire artistică completă, legătura cu colecția de pictură europeană a baronului Brukenthal i-a înlesnit, și după stabilirea la Sibiu (1782), contactul cu modele artistice europene. Sunt prezente, în creația lui Franz Neuhauser, “în nuce” sau bine afirmate, toate subgenurile peisajului, din care acesta va evolua și se va ramifica: de la peisajul abia schițat ca fundal al unei scene de gen, la peisajul bine individualizat, chiar dacă este în continuare cadrul pe care se desfășoară o scenă narativă (de inspirație austriacă în genul lui Johann Christian Brand, Max Josef Schinnagel, Johann Lauterer, Josef Orient), la peisajul de factură preromantică (tot în maniera lui Schinnagel), peisajul citadin, de tip vedută, peisajul documentar, la peisajul de sine stătător, într-o viziune plastică bazată pe observarea directă a naturii. Ca și în creația artiștilor școlii germane și austriece, peisajul pur apare mai rar, datorită acelei tendințe ce venea dinspre baroc, de a combina genurile pentru obținerea unor efecte de complexitate și anvergură. În felul acesta, Neuhauser face

trecerea de la peisajul imaginar din fundalul portretelor, cum apărea la câțiva dintre precursorii săi, la peisajul realist și autonom, de sine stătător. Peisajul impus de artist în pictura din Transilvania nu mai este cel practicat în spațiul central-european la sfârșitul secolului al XVIII-lea, încărcat de efecte baroce, ci este un peisaj armonios, în care redarea naturii, a cerului, a efectelor de lumină creează un nou spațiu în care natura apare în toată bogăția și farmecul ei, și în care omul intervine de cele mai multe ori doar cu rol decorativ, artistul făcând în felul acesta un „portret” al naturii. După Neuhauser, peisajul se diversifică. Rămas, datorită amploarei contribuției sale, permanent reper, unii artiști vor urma calea lansată de el, alții vor dezvolta direcții noi.

DAS MOBILIAR IN DEN PRUNKSÄLEN DES BARONS SAMUEL VON BRUKENTHAL

ANCA FLEȘERU

Având ca sursă principală de informare „*Inventarul privind succesiunea von Brukenenthal, început la 23 iunie și terminat la 29 august 1803*“ lucrarea aduce în prim plan calitățile, precum și influențele suferite de piesele de mobilier din principalele încăperi ale Palatului Brukenenthal din Sibiu, ridicat în ultimul pătrar al sec. XVIII. Palatul Brukenenthal nu numai prin colecția sa de tablouri, dar și prin mobilele sale, porțelanuri, ceasuri, tapetele încăperilor sale respiră din plin aerul unei reședințe aristocratice europene, cu lucrări de bun gust și uneori chiar de rafinament. Din păcate, doar o mică parte din piesele de mobilier ale Palatului baronului Samuel von Brukenenthal au ajuns până la noi, păstrate fiind în colecțiile muzeului. Ne fiind menționate în mod expres în testamentul baronului din februarie 1803, acestea au fost împărțite între diversele categorii de moștenitori, iar uneori chiar vândute.

**SAMUEL HAHNEMANN: SIEBEN VIERTELJAHRE
IN HERMANNSTADT/SIBIU (1777–1779)**

MARIA ORDEANU

Christian Friedrich Samuel Hahnemann (1755–1843), fondatorul homeopatiei s-a aflat la Sibiu, între anii 1777–1779. Student la medicină la Viena, tânărul, lipsit de posibilități materiale, are șansa să fie recomandat de doctorul Curții, Joseph Quarin, baronului Brukenthal, atunci numit guvernator al Transilvaniei. Brukenthal îl invită la Sibiu, pentru a se ocupa de colecțiile sale de numismatică și de valoroasa sa bibliotecă. Aici, tânărul studios are privilegiul să își perfecționeze cunoștințele de limbi străine și să se instruiască nu numai în medicină, ci și în chimie, botanică, farmacologie, mineralogie. Hahnemann își desăvârșește pregătirea intelectuală la Sibiu, așa încât obține titlul de doctor la Universitatea din Erlangen, doar după un semestru. Documente de arhivă, unele inedite, ca și bibliografia edită sunt cercetate acum, în încercarea de reconstituire a perioadei sibiene din biografia lui Hahnemann, în contextul amplelor manifestări dedicate în întreaga lume, aniversării a 250 de ani de la nașterea fondatorului homeopatiei.

TEXTILVERARBEITUNG BEI DEN RUMÄNEN IN ALZEN/ALȚÂNA (KREIS HERMANNSTADT/SIBIU)

ELENA GĂVAN

Departe de a fi o caracteristică a societății românești, prelucrarea fibrelor textile, reflectă starea economică și spirituală, precum și înclinațiile estetice ale societății. Este moștenirea pe care am primit-o de la înaintași și pe care suntem datori să o păstrăm și, pe cât posibil, să o transmitem mai departe tinerei generații, într-o lume subjugată de ubicuitatea tehnologiilor în care cultura tradițională este grav amenințată. Una dintre cele mai impresionante zone etnografice ale României, Zona Sibiului se individualizează prin mai multe subzone, între care Valea Hârtibaciului oferă o imagine deosebită, tradiția textilă fiind un eșantion a ceea ce a însemnat prelucrarea fibrelor de origine vegetală sau animală. Atestată documentar la 1291, comuna Alțâna, județul Sibiu, este și astăzi un puternic centru de prelucrare a acestora, atât în ceea ce privește tradiția, cât și revitalizarea meșteșugului. În localitate există, astăzi, o adevărată școală de familie, respectiv cea a țesătoarei Silvia Tecoanță. În vara anului 2003, s-a derulat Proiectul „*Meșteșuguri – cultură fără frontiere*“, organizat în urma colaborării Complexului Național Muzeal „ASTRA“ (Sibiu) cu Fundația pentru Meșteșuguri (București), Fundația Egnatia Epirus (Ioannina, Grecia) și UNESCO Paris. Debutul a fost realizat în perioada 19–22 august 2003, prin cercetarea de teren efectuată de către o echipă mixtă de muzeografi (Maria Socol, Elena Kürti) și imortalizată de un operator film documentar (Mircea Nan) în trei localități sibiene ce conservă și perpetuează străvechi tradiții textile: Alțâna, Avrig și Sibiel. Rezultatul acestor anchete de teren, coroborat cu arhiva cinematografică și fotografică a Muzeului „ASTRA“, a fost materializat prin realizarea filmului documentar antropologic – *Tradiții textile* (scenariu Maria Socol). Proiectul s-a finalizat în zilele de 22–27 octombrie 2003, prin desfășurarea Simpozionului Internațional „Industria casnică textilă în Europa centrală și de est“. Prin această încercare temerară organizatorii au realizat ceea ce și-au propus: să stabilească modalitățile prin care tradițiile legate de meșteșugul și arta casnică textilă ale Europei Centrale și de Est să fie revigorată, actualizată și modernizată la nivelul exigențelor contemporane, în contextul eforturilor de preservare activă a identității culturale a fiecărui popor și comunități.

***SENMURV* UND *NAUK*. ZWEI AVIMORPHE DARSTELLUNGEN
AUF SIEBENBÜRGISCHEN TONGEFÄSSEN**

CLAUS STEPHANI

Cercetând diverse motive ornamentale din ceramica populară transilvăneană, autorul se oprește asupra câtorva reprezentări antropo-zoomorfe, care se află pe corpul unor ulcioare și bliduri săsești din Nemșa, Drăușeni și Saschiz, care aparțin renumitei colecții Hans W. Gabányi. Colecționarul este originar din Sibiu, dar, după 1946, a trăit în Germania, la München și la Reitberg/Wasserburg. Privitor la motivele în discuție, este vorba despre stilizări ale unor figuri avimorfe provenind, probabil, din arta sasanidă și din fantasticul popular autohton care, după cum arată autorul, își are originea în spațiul mitologic al zonei Carpaților. Figurile, de factură antropo-avimorfă, sunt redată ori prin tehnica sgraffito (Saschiz) sau desenate cu pensula și cornul (Nemșa, Drăușeni). Prezența lor pe aceste vase populare demonstrează că, în ceea ce privește originea ornamentelor, principiile de decorație ale ceramicii populare mai conțin o serie de enigme.

DOKUMENTATION

**BRAUCHTUM DER SIEBENBÜRGER SACHSEN
DIE HOCHZEIT (VI)**

MISCH OREND

Prezentul material constituie ultima parte (a VI-a) a lucrării etnologului Misch Orend, privind obiceiurile tradiționale ale sașilor transilvăneni, abordând unul dintre cele mai importante evenimente din ciclul vieții: nunta. Sunt descrise tradițiile legate de acest eveniment, păstrate în diferite sate săsești. Materialul se referă la a treia zi a ceremonialului de nuntă și se încheie cu un rezumat care conține totodată și concluziile autorului.

BRIEFE AUS DER HANDSCHRIFTENSAMMLUNG DES BRUKENTHALMUSEUMS IN HERMANNSTADT/SIBIU

GUDRUN-LIANE ITTU

Prezentăm 22 de scrisori din colecția de manuscrise a Muzeului Brukenthal, datând din intervalul 1928–1934. Scrisorile, ori sunt redactate de cunoscuți artiști plastici sași, ori sunt adresate acestora de directorul muzeului, Rudolf Spek. Pe lângă faptul că oferă o lectură interesantă, epistolele în discuție se constituie în importante surse documentare. Atât artiștii cât și Muzeul Brukenthal s-au confruntat în anii marii crize financiare (1929–1933) cu serioase dificultăți, dar totodată aflăm despre generoase donații de tablouri și gravuri, despre achiziții de opere de artă și bucuria de a organiza expoziții. În scrisori îi întâlnim pe unii dintre cei mai cunoscuți artiști plastici ai vremii: Friedrich Miess (1854–1935), Hans Eder (1883–1955), Ernst Honigberger (1885–1974) Hermann Konnerth (1881–1966), Ludwig Hesshaimer (1872–1956), Hans Hermann (1885–1980), Walter Widmann (1891–1966), Henriette Bielz (1892–1956).